

สัญลักษณ์ทางวัฒนธรรม :
พุทธสัญลักษณ์กับการสร้างงานในบริบทสังคมวัฒนธรรมที่เปลี่ยนไป

CULTURAL SYMBOLS: BUDDHIST SYMBOLS AND JOB CREATION
IN A CHANGING SOCIAL AND CULTURAL CONTEXT

ปานฉัตต์ อินทร์คง*

Panchat Inkong

*คณะศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี

Faculty of Fine and Applied Arts, Rajamangala University of Technology Thanyaburi

E Mail : panchat_i@rmutt.ac.th

Received : August 28, 2023

Revised : August 30, 2023

Accepted : August 31, 2023

บทคัดย่อ

สัญลักษณ์ทางวัฒนธรรม โดยเฉพาะพุทธสัญลักษณ์เมื่อนำมาใช้ในการสร้างสรรค์ หรือประกอบร่วมกับผลิตภัณฑ์การสร้างงานในบริบทที่ถูกต้องและเหมาะสมทั้งการสื่อความหมายและรูปแบบที่แสดงออกให้สังคมรับรู้ เพื่อสร้างความเข้าใจร่วมกันของคนในสังคม โดยพิจารณาเรื่องราวทางวัฒนธรรมกับเรื่องราวที่สามารถใช้ประกอบรวมผลิตภัณฑ์ทั่วไป และมีความแตกต่างกันในการนำมาใช้ในสถานการณ์ที่แตกต่างกันด้วย ซึ่งหากสัญลักษณ์ทางวัฒนธรรมได้นำมาใช้ร่วมกับผลิตภัณฑ์ในบริบทที่เหมาะสมตามประเด็นที่กล่าวไว้ในเนื้อหาข้างต้นแล้วก็จะเกิดผลกระทบเชิงบวกต่อสังคม ดังนั้นจึงควรมีการวางแผนแนวทางการออกแบบและสร้างสรรค์งานด้วยการวิเคราะห์ถึงรูปแบบและผลกระทบที่เกิดจากการผลิตชิ้นงานที่เป็นองค์รวมให้ลึกซึ้ง โดยผู้ออกแบบและสร้างงานต้องมีการศึกษาข้อมูลเรื่องราวที่เกี่ยวข้องกับวัฒนธรรมแต่ละด้านเพื่อให้สามารถออกแบบผลงานให้เหมาะสมกับลักษณะแนวปฏิบัติของสังคมไทย โดยเฉพาะธุรกิจที่มีการนำความรู้ด้านวัฒนธรรมและภูมิปัญญาเข้ามาประยุกต์ใช้ในการสร้างงานควรมีการควบคุมและใส่ใจในกระบวนการออกแบบและผลิตอย่างเคร่งครัด ส่วนปัญหาที่เกิดจากการผลิต คือปัญหาเกี่ยวกับการผลิตผลิตภัณฑ์แนวที่ขัดต่อแนวปฏิบัติในสังคมไทยโดย ซึ่งนักออกแบบและผู้สร้างงานที่เป็นผู้ทำการออกแบบผลิตภัณฑ์จำเป็นต้องศึกษาเรื่องราวที่จะใช้ประกอบรวมในผลิตภัณฑ์ให้ชัดเจนก่อนเสมอ เพื่อจะได้ปฏิบัติตามการออกแบบและสร้างสรรค์เรื่องราวให้เหมาะสมกับสังคมวัฒนธรรมไทยสู่ผู้บริโภคในสังคมต่อไป ซึ่งแนวทางการสร้างงานผลิตภัณฑ์หรืองานสร้างสรรค์อื่น ๆ

คำสำคัญ: สัญลักษณ์, วัฒนธรรม, พุทธศาสนา

ABSTRACT

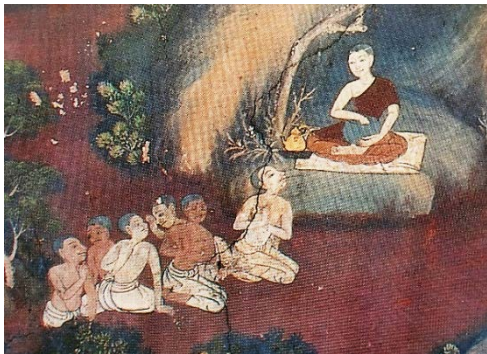
cultural symbol especially Buddhist symbols when used in creation or accompanying the product should be created in the correct and appropriate context, both in terms of meaning and form that is expressed to society. to create a common understanding of people in society By considering cultural stories and stories that can be used together with general products. And there are differences in use in different situations as well. If cultural symbols are used in conjunction with products in an appropriate context according to the issues mentioned in the content above, there will be a positive impact on society. Therefore, design and creative approaches should be planned with analysis. to deepen the patterns and effects resulting from the production of holistic works the designer and creator of the work must study the information related to each culture in order to be able to design works that are suitable for the characteristics of Thai society. Especially businesses that apply cultural knowledge and wisdom to create work should strictly control and pay attention to the design and production process. problem arising from the production Is a problem related to the production of products that are against the practice of Thai society by Which designers and creators who are designing products need to always study the story that will be used in the product clearly first. In order to be able to practice designing and creating stories that are suitable for the Thai society and culture to the consumers in the society. which guidelines for creating products or other creative works

Keyword : symbol, culture, Buddhism

บทนำ

วัฒนธรรม หมายถึง แบบแผนการดำรงชีวิตที่มนุษย์สร้างขึ้นให้เป็นที่ยอมรับและปฏิบัติร่วมกัน เพื่อทำให้เกิดความเจริญงอกงามในสังคม มีการเรียนรู้ ถ่ายทอดไปยังสมาชิกรุ่นหลัง ตลอดจนสามารถเปลี่ยนแปลง วัฒนธรรมนั้นให้เข้ากับสภาพแวดล้อมของมนุษย์ในยุคต่างๆได้ (สมศักดิ์ ศรีสันติสุข. 2548 :3) ในขณะเดียวกัน วัฒนธรรมก็มักจะมีปัญหาเกิดขึ้นเสมออันเป็นผลจากสภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว ทำให้วัฒนธรรม ถูกทอดทิ้งและผู้คนไม่ซาบซึ้งในวัฒนธรรม จึงกลายเป็นเพียงบริบทหนึ่งในลักษณะของชาตินิยมเท่านั้น (คึกฤทธิ์ ปราโมช, 2512: 53-60) ดังนั้นการนำวัฒนธรรมมาใช้ในบริบทของสัญลักษณ์ทางวัฒนธรรมด้วยการ ประยุกต์ใช้ในงานออกแบบผลิตภัณฑ์จึงเป็นการสื่อสารกับผู้คนในสังคมปัจจุบันให้เข้าถึงวัฒนธรรมได้ง่ายขึ้น

สัญลักษณ์ทางวัฒนธรรม ปัจจุบันถูกนำมาใช้เป็นจุดเริ่มต้นของแนวคิดในการออกแบบหลายประเภท และในการออกแบบผลิตภัณฑ์วัฒนธรรมมีส่วนเกี่ยวข้องกับการที่ต้องออกแบบให้สามารถสื่ออัตลักษณ์เฉพาะของแต่ละท้องถิ่นได้ชัดเจน โดยเมื่อนำมาใช้ร่วมกับการออกแบบผลิตภัณฑ์ด้วยการสร้างสัญลักษณ์เพื่อสื่อสารกับกลุ่มผู้คนให้ เข้าถึงรูปแบบและเรื่องราวได้ง่าย จึงต้องพิจารณาในบริบทที่เกี่ยวข้องทางวัฒนธรรมที่เหมาะสมทั้งการเชื่อมโยง รูปแบบและเรื่องราวทางด้านวัฒนธรรมร่วมกัน เช่น เรื่องราวที่เป็นความเชื่อที่ยึดถือปฏิบัติสืบต่อกันมาและมองว่าเป็น สิ่งดี เช่น การไหว้ การเคารพผู้อาวุโส การทำบุญ หรือการปฏิบัติตามขนบธรรมเนียมประเพณีต่างๆ เป็นต้น (ภาพที่1) ในขณะเดียวกันรูปแบบผลิตภัณฑ์วัฒนธรรมที่สื่อสารกับผู้คนจึงเป็นลักษณะร่วมของการแสดงออกทางวัฒนธรรมจาก เนื้อหาที่เป็นเรื่องราวและรูปแบบผลิตภัณฑ์ที่ผลิตขึ้นเพื่อใช้สอยในชีวิตประจำวันของคนในสังคมปัจจุบัน

ภาพที่ 1 สัญลักษณ์วัฒนธรรมด้านการปฏิบัติตามขนบธรรมเนียมประเพณีในอดีต
ภาพจิตรกรรมฝาผนังที่แสดงเรื่องราวแนวปฏิบัติตามขนบธรรมเนียมประเพณีที่เป็นความเชื่อ
และยึดถือปฏิบัติสืบต่อมา ที่มา : ปานฉัตร อินทรคง, 2565

สื่อสัญลักษณ์กับการออกแบบผลิตภัณฑ์วัฒนธรรมในบริบทสังคมวัฒนธรรมที่เปลี่ยนไป เป็นสิ่งที่เกิดขึ้นได้เสมอเมื่อสังคมวัฒนธรรมมีความเจริญขึ้นพร้อมกับความคิดและพฤติกรรมของมนุษย์ที่เปลี่ยนแปลงตามเช่นกัน ซึ่งการเปลี่ยนแปลงนี้อาจเป็นการพัฒนาการของสรรพสิ่งบนโลกที่เปลี่ยนแปลงไปตามกาลเวลาดังนั้นในการสร้างงานเชิงวัฒนธรรมขึ้นจำนวนมาก บางครั้งอาจมีผลกระทบแง่บวกกับการสร้างงานที่ใช้จินตนาการจากความคิดฟุ้งในการออกแบบที่ต้องการสร้างความสนุกสนานในชิ้นงานและสร้างสิ่งเชื่อมต่อระหว่างชิ้นงานกับผู้คนรวมทั้ง ต้องการสร้างความแปลกใหม่จนลืมนึกถึงบริบทของความหมายและหน้าที่ทางวัฒนธรรมที่นำมาใช้ประกอบร่วมในการสร้างงานว่ามีความเหมาะสมหรือไม่ จึงเกิดการนำพุทธสัญลักษณ์ทางพุทธศาสนาที่เป็นความเชื่อสื่อถึงความเป็เสริมมงคลในด้านการคุ้มครอง การปกป้องรักษา สร้างสมดุลในชีวิตให้อยู่รอดปลอดภัยและมีความสุข จึงมีการนำพุทธสัญลักษณ์มาประกอบกับผลิตภัณฑ์นั้นๆ เพื่อเป็นสิริมงคลให้อยู่ดีมีสุข เช่น ในภาพการนำพุทธสัญลักษณ์มาใช้ในการตกแต่งสวน (ภาพที่ 2) ในบริบทของผู้สร้างอาจมองถึงการคุ้มครองจึงสร้างสิ่งที่มีความเป็นสิริมงคลไว้ในบ้าน แต่ในบริบทของคนทั่วไปมองว่าเป็นสิ่งที่ไม่เหมาะสม จึงต้องมีการศึกษาในด้านหน้าที่การใช้สอยและบริบทความหมายทางวัฒนธรรมให้ลึกซึ้ง ซึ่งอาจต้องแยกแยะให้ชัดเจนถึงหน้าที่ที่แท้จริงและสถานที่ที่เหมาะสมสำหรับพุทธสัญลักษณ์ที่เป็นสิ่งที่บุคคลทั่วไปกราบไหว้บูชา ไม่ใช่นำไปประดับตกแต่งสวน เพราะเป็นสิ่งที่ขัดต่อธรรมเนียมปฏิบัติของพุทธศาสนิกชน เพราะฉะนั้นการสร้าง ความเชื่อ ความเข้าใจในความหมายของพุทธสัญลักษณ์ต่าง ๆ จึงเป็นข้อคิดที่ควรพิจารณาเสมอเมื่อมีการสร้างงานที่นำพุทธสัญลักษณ์มาใช้ประกอบร่วมผลิตภัณฑ์

ภาพที่ 2 การนำพุทธสัญลักษณ์มาใช้ในการตกแต่งสวน
พุทธสัญลักษณ์ที่นำมาตกแต่งสวนเป็นแนวคิดที่ขัดต่อแนวปฏิบัติในขนบธรรมเนียมไทย
ที่มา : Tony Martin, 2565 : Online

สัญลักษณ์กับการออกแบบและสร้างงานผลิตภัณฑ์เชิงวัฒนธรรม

ในการประยุกต์ใช้วัฒนธรรมกับการออกแบบผลิตภัณฑ์นั้น เริ่มแรกจำเป็นต้องพิจารณาถึงประเภทวัฒนธรรมก่อน เพื่อตีความบริบทของความหมายและรูปแบบให้เข้าใจอย่างชัดเจน และแยกแยะองค์ประกอบต่างๆ ที่จำเป็นต่อการออกแบบและการสร้างผลิตภัณฑ์เชิงวัฒนธรรมออกเป็นกลุ่มต่างๆ เช่น กลุ่มเรื่องราวที่นำมาเขียนประกอบผลิตภัณฑ์ รูปแบบผลิตภัณฑ์ กระบวนการผลิต และการนำไปใช้งานในบริบทต่าง ๆ เป็นต้น

โดยแนวคิดดังกล่าว ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการออกแบบและสร้างงานผลิตภัณฑ์เชิงวัฒนธรรม ต้องศึกษาความหมายเชิงสัญลักษณ์ของวัฒนธรรมแต่ละประเภทให้เข้าใจอย่างลึกซึ้งเพื่อจะได้สื่อสารรูปแบบกับความหมายออกมาในทิศทางเดียวกัน สอดคล้องกันนำมาสู่การออกแบบได้อย่างเหมาะสม โดยเฉพาะภาพที่มีเรื่องราวทางพุทธศาสนา จำเป็นต้องพิจารณาถึงความเหมาะสมของหน้าที่การใช้งานของผลิตภัณฑ์ที่ทำการออกแบบและการสื่อความหมายของภาพร่วมกัน เพื่อป้องกันมิให้เกิดการนำไปใช้ในบริบทที่ขัดต่อขนบธรรมเนียมประเพณีที่ยึดถือปฏิบัติสืบต่อกันมา และอาจส่งผลกระทบต่อกลุ่มคนในบางกลุ่มได้ โดยในปัจจุบันแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ได้นำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาเป็นแนวทางในการขับเคลื่อนและวางแผนในการพัฒนาประเทศให้เกิดการขับเคลื่อนและเปลี่ยนแปลงสู่เศรษฐกิจสร้างคุณค่า และสร้างสังคมได้อย่างยั่งยืน มีการสนับสนุนการท่องเที่ยวเชิงคุณค่าที่ส่งผลต่อวิถีชีวิตของผู้คน และส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงด้านวัฒนธรรมและความคิดของผู้คนในสังคมที่พยายามก้าวข้ามสังคมวัฒนธรรมเดิมสู่การพัฒนาเศรษฐกิจที่ยั่งยืนหน่วยงานต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาคนและพัฒนาประเทศจึงมีการสนับสนุนสร้างเศรษฐกิจและอุตสาหกรรมสร้างสรรค์ขึ้น จึงเกิดผลิตภัณฑ์ที่นำทุนทางวัฒนธรรมมาสร้างสรรค์ด้วยการสร้างอัตลักษณ์จากภูมิปัญญาท้องถิ่นให้เกิดเป็นผลิตภัณฑ์ที่มีเรื่องราวทางวัฒนธรรม มีความร่วมสมัย มีรูปแบบที่หลากหลาย และมีการผลิตเชิงอุตสาหกรรมมากขึ้นเพื่อให้ผลิตได้รวดเร็วทันต่อความต้องการของผู้บริโภค ในประเด็นดังกล่าวเมื่อมีการสร้างผลิตภัณฑ์เชิงวัฒนธรรมขึ้นจำนวนมาก หากไม่มีการควบคุมรูปแบบและวัฒนธรรมต้นทางที่นำมาใช้ร่วมกัน อาจเกิดปัญหาทั้งเชิงบวกและเชิงลบที่เกิดจากการสร้างผลิตภัณฑ์วัฒนธรรมได้ และเป็นข้อคิดที่ควรปฏิบัติสำหรับผู้มีส่วนเกี่ยวข้องด้วยกันทุกฝ่ายเพื่อป้องกันปัญหาที่จะเกิดขึ้นในการสร้างงานเชิงวัฒนธรรมทุกประเภท

ดังนั้นหากพิจารณาในแง่ของปัญหา หรือผลกระทบที่เกิดขึ้น อาจมาจากหลายรูปแบบ เช่น การขาดจรรยาบรรณของนักออกแบบที่มีการลอกเลียนแบบสินค้าขึ้น ขาดความสามัคคีในกลุ่มผู้ผลิตและผู้ประกอบการด้วยกัน ขาดการควบคุมการผลิตและสร้างผลิตภัณฑ์ทางวัฒนธรรม ฯลฯ ซึ่งประเด็นเหล่านี้ถือเป็นปัญหาที่ควบคุมได้หากมีการวางแผนตั้งแต่เริ่มแรก แต่ในขณะเดียวกันปัจจุบันหลายหน่วยงานให้ความสำคัญในการควบคุมประเด็นด้านการนำวัฒนธรรมที่ใช้กันอย่างแพร่หลายร่วมกันน้อยลง ทำให้เกิดปัญหาด้านการนำเรื่องราวทางวัฒนธรรมไปใช้ในทางที่ไม่เหมาะสมเกิดขึ้นโดยเฉพาะเรื่องราวที่เป็นพุทธสัญลักษณ์ เช่น การเขียนภาพพระพุทธรูปบนเสื้อผ้า เขียนบนกางเกง รองเท้า ชักโครก ประติมากรรมอาหาร พรหมปูพื้น ฯลฯ (ภาพที่ 3-9)

ภาพที่ 3 สัญลักษณ์วัฒนธรรมภาพพุทธสัญลักษณ์กับรูปแบบการนำมาใช้ที่ไม่เหมาะสม
ภาพพุทธสัญลักษณ์กับการนำมาใช้เป็นภาพพิมพ์บนเครื่องแต่งกาย เป็นลักษณะที่แสดงถึง
การนำมาใช้ที่ไม่สอดคล้องกับการใช้สอย

ที่มา : อภิวัฒน์ สุคนธาภิรมย์ ณ พัทลุง, 2551 : Online

ภาพพระพุทธรูปประกอบบนชุดเครื่องแต่งกายของคนและสัตว์ เป็นลักษณะที่ไม่เหมาะสมกับ
ขนบธรรมเนียมไทย เนื่องจากรูปพระพุทธรูปเป็นภาพสัญลักษณ์แห่งความศรัทธา เคารพสักการบูชาของคนในสังคม
ซึ่งผู้ออกแบบและผู้สร้างสรรค์ควรศึกษาความหมายสัญลักษณ์ที่นำมาประกอบร่วมในผลิตภัณฑ์

ภาพที่ 4 สัญลักษณ์วัฒนธรรมภาพพุทธสัญลักษณ์กับรูปแบบการนำมาใช้ที่ไม่เหมาะสม

ภาพพุทธสัญลักษณ์กับการนำมาใช้ประกอบลวดลายรองเท้า
เป็นลักษณะที่แสดงถึงการนำมาใช้ที่ไม่สอดคล้องกับการใช้สอย

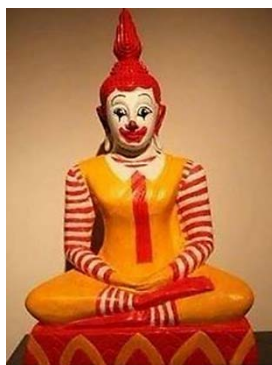
ที่มา : ปานฉัตร อินทร์คง, 2551

ภาพพระพุทธรองค์บนรองเท้า เป็นลักษณะที่ไม่เหมาะสมกับธรรมเนียมปฏิบัติในสังคมไทย เนื่องจากรูปพระพุทธรองค์เป็นภาพสัญลักษณ์แห่งความศรัทธา การเคารพสักการะบูชาของคนในสังคม ซึ่งผู้ออกแบบและผู้สร้างสรรค์ควรศึกษาความหมายสัญลักษณ์ที่นำมาประกอบรวมในผลิตภัณฑ์

ภาพที่ 5 สัญลักษณ์วัฒนธรรมภาพพุทธสัญลักษณ์กับรูปแบบการนำมาใช้ที่ไม่เหมาะสม
ภาพพุทธสัญลักษณ์กับการนำมาใช้เป็นภาพพิมพ์บนชักโครก เป็นลักษณะที่แสดงถึงการนำมาใช้ที่ไม่เหมาะสมและไม่สอดคล้องกับการใช้สอยที่แท้จริงในชีวิตประจำวัน
ที่มา : ปานฉัตร อินทร์คง,2551

ภาพพระพุทธรองค์ที่นำมาประกอบรวมในผลิตภัณฑ์สุขภัณฑ์ในห้องน้ำ (ชักโครก) เป็นลักษณะที่ไม่เหมาะสมกับธรรมเนียมปฏิบัติในสังคมไทย และไม่สอดคล้องกับความหมายในการทำหน้าที่ที่แท้จริงของภาพที่นำมาประกอบรวมเนื่องจากรูปพระพุทธรองค์เป็นภาพสัญลักษณ์แห่งความศรัทธา ความศรัทธา การเคารพสักการะบูชาของคนในสังคม ซึ่งผู้ออกแบบควรศึกษาความหมายสัญลักษณ์ที่นำมาประกอบรวมในผลิตภัณฑ์

ภาพที่ 6 สัญลักษณ์วัฒนธรรมภาพพุทธสัญลักษณ์กับรูปแบบการนำมาใช้ที่ไม่เหมาะสม
ภาพพุทธสัญลักษณ์กับการนำมาใช้เป็นประติมากรรมสัญลักษณ์สินค้า เป็นลักษณะที่ไม่เหมาะสมและแสดงถึงการนำมาใช้ที่ไม่สอดคล้องกับการใช้สอย
ที่มา : ปานฉัตร อินทร์คง,2551

ภาพพุทธสัญลักษณ์ที่เป็นพระพุทธรองค์และนำมาเป็นสัญลักษณ์สินค้า มีการเผยแพร่ในสื่อออนไลน์ต่างประเทศและสามารถสืบค้นได้ทั่วโลก เป็นลักษณะที่ไม่เหมาะสมและมีผลต่อความรู้สึกของพุทธศาสนิกชน โดยเฉพาะกับธรรมเนียมปฏิบัติในสังคมไทย เนื่องจากรูปพระพุทธรองค์เป็นภาพสัญลักษณ์แห่งความศรัทธา เคารพสักการะบูชาของคนในสังคม

ภาพที่ 7 สัญลักษณ์วัฒนธรรมภาพพุทธสัญลักษณ์กับรูปแบบการนำมาใช้ที่ไม่เหมาะสม
ภาพพุทธสัญลักษณ์กับการนำมาใช้ทอเป็นพรมปูพื้น แสดงถึงการนำมาใช้ที่ไม่สอดคล้องกับการใช้สอย
ที่มา : ปานฉัตร อินทร์คง,2551

ภาพพระพุทธรองค์บนเก้าอี้ เป็นลักษณะที่ไม่เหมาะสมกับธรรมเนียมปฏิบัติในสังคมไทย เนื่องจากรูปพระพุทธรองค์เป็นภาพสัญลักษณ์แห่งความศรัทธา เคารพสักการะบูชาของคนในสังคม ซึ่งผู้ออกแบบและผู้สร้างสรรค์ควรศึกษาความหมายสัญลักษณ์ที่นำมาประกอบรวมในผลิตภัณฑ์

ภาพที่ 8 สัญลักษณ์วัฒนธรรมภาพพุทธสัญลักษณ์กับรูปแบบการนำมาใช้ที่ไม่เหมาะสม
ภาพพุทธสัญลักษณ์กับการนำมาใช้เป็นเก้าอี้ แสดงถึงการนำมาใช้ที่ไม่เหมาะสมและไม่สอดคล้องกับการใช้สอย
ที่มา : ปานฉัตร อินทร์คง,2551

ภาพพระพุทธรูปที่ทำเป็นพรมปูพื้น เป็นลักษณะที่ไม่เหมาะสมกับธรรมเนียมปฏิบัติในสังคมไทย เนื่องจากรูปพระพุทธรูปเป็นภาพสัญลักษณ์แห่งความศรัทธา เคารพสักการบูชาของคนในสังคม ซึ่งผู้ออกแบบและผู้สร้างสรรค์ควรศึกษาความหมายสัญลักษณ์ที่นำมาประกอบรวมในผลิตภัณฑ์

ภาพที่ 9 สัญลักษณ์วัฒนธรรมภาพพุทธสัญลักษณ์กับรูปแบบขนมและของฝาก
ภาพพุทธสัญลักษณ์กับการนำมาใช้เป็นขนมและของฝากจำหน่ายอยู่ภายในวัดโคโตะกุอิน
ที่ตั้งของ ‘พระใหญ่โคโตะกุอิน’ ในเมืองคามาคุระ แสดงถึงการนำมาใช้ที่ไม่เหมาะสมและไม่สอดคล้อง
กับหน้าที่ของภาพที่สื่อลงบนขนม
ที่มา : ชาวชาวบ้าน. 2564 : Online

ในกรณีของการนำรูปพระพุทธรูปมาทำขนมของฝากในร้านค้าบริเวณที่ตั้งของ “พระใหญ่โคโตะกุอิน” และมีขนมหลากหลายประเภท เช่น ไทยากิ พุดดิ้ง เยลลี่ รวมถึงยังมีรูปหลวงพ่อบุติส ซึ่งก็เกิดจากการที่ไม่รู้ถึงความเหมาะสม โดยคำนึงถึงเพียงแค่การนำมาสร้างอัตลักษณ์สินค้าโดยมีพระใหญ่โคโตะกุอิน เป็นสัญลักษณ์ที่ทำให้คนรู้จัก ซึ่งผู้ที่ขายสินค้าในบริเวณนั้นจึงต้องการนำสัญลักษณ์ดังกล่าวมาสร้างความสนใจในสินค้าเพื่อให้เข้าถึงกลุ่มคนได้ง่าย ดังนั้นหากองค์กรที่มีส่วนเกี่ยวข้องมีการสร้างความเข้าใจในการรับรู้ความหมายและการทำหน้าที่ที่แท้จริงของภาพที่ใช้ สื่อเชิงสัญลักษณ์ดังกล่าวให้กับผู้ขายสินค้า จะทำให้เข้าใจและหันไปสร้างสัญลักษณ์อื่นแทน ทั้งนี้ความหมายและหน้าที่ของสัญลักษณ์จึงเป็นสิ่งที่ต้องสร้างให้เกิดความเข้าใจร่วมกันของคนสังคม ในขณะที่เดียวกันภาพพุทธสัญลักษณ์กับการนำมาใช้เป็นขนมและของฝากที่จำหน่ายอยู่ภายในวัดโคโตะกุอินซึ่งเป็นสถานที่ตั้งของพระใหญ่โคโตะกุอิน พระพุทธรูปที่สำคัญที่สุดในเมืองคามาคุระ แม้จะเป็นการนำมาใช้ในการสร้างอัตลักษณ์ของฝากที่เกิดจากการใช้เป็นสิ่งแทนความรักที่ให้น่าไปฝากคนที่รักและให้คนรู้จักสถานที่นั้นมากขึ้น แต่ก็ควรจะนำไปสร้างเป็นของที่ระลึกอย่างอื่นที่ไม่ใช่ประเภทอาหาร เครื่องดื่ม ซึ่งแสดงถึงการนำมาใช้ที่ไม่เหมาะสมตามโอกาสและสภาวะการณ์ และไม่สอดคล้องกับหน้าที่ของภาพพระพุทธรูปที่สื่อลงบนสินค้าประเภทขนมของฝากและเครื่องดื่มดังกล่าว ในประเด็นดังกล่าวทางกระทรวงวัฒนธรรมของประเทศไทยได้แสดงแนวคิดในการนำพระพุทธรูปมาใช้ประกอบผลิตภัณฑ์ว่าเป็นการไม่เหมาะสม เนื่องจากพระพุทธรูปเป็นสิ่งเคารพ ในการนำสัญลักษณ์ทางพระพุทธศาสนาใช้ในเชิงพาณิชย์ หรือประยุกต์ใช้ในสินค้าจึงเป็นสิ่งที่ไม่เหมาะสมอย่างยิ่ง (กระทรวงวัฒนธรรม, 2565 : ออนไลน์)

ข้อคิดและปัญหาการสร้างงานผลิตภัณฑ์เชิงวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับพุทธสัญลักษณ์

โดยทั่วไปพุทธสัญลักษณ์ หรือพุทธศิลป์ คือ สัญลักษณ์ทางพุทธศาสนา มีหลายรูปแบบ โดยใช้เป็นสัญลักษณ์แทนพระพุทธรูป เพื่อให้พุทธศาสนิกชนใช้แทนคำความศรัทธา ความเชื่อในสิ่งที่เป็ลสิริมงคล และเกิดการยอมรับ รับรู้ เกิดความเข้าใจร่วมกันทำให้สังคมมีความสุข นอกจากนี้ยังพบในสื่อออนไลน์ที่เผยแพร่ทั่วโลก โดยพบในลักษณะที่เขียนเป็นรูปพระพุทธรูปบนรองเท้าและส่วนอกเสื้อ “สายเดี่ยว” ของสุภาพสตรี ซึ่งลักษณะดังกล่าวอาจเกิดจากความไม่เข้าใจของผู้สร้างงานหรือผู้ผลิตสินค้าเป็นส่วนใหญ่ แต่ถือเป็นปัญหาทางจริยธรรมที่เกิดขึ้น ซึ่งอาจสร้าง

ความไม่เข้าใจในกลุ่มที่รับรู้จากสื่อต่างๆ หลากหลายกลุ่ม ดังนั้นจึงต้องมีวิธีการที่สร้างความเข้าใจถึงพุทธสัญลักษณ์กับบริบททางพุทธศาสนาในเบื้องต้นให้เกิดขึ้นกับกลุ่มผู้สร้างงานหรือผู้ผลิตก่อน เพื่อป้องกันไม่ให้ผลิตภัณฑ์ในลักษณะนี้เกิดขึ้นในสังคมอีกต่อไป

ปัญหาดังกล่าว ถือเป็นปัญหาที่มีผลกระทบกับสังคมและวัฒนธรรมไทยค่อนข้างสูงซึ่งเกิดจากความไม่เข้าใจในขนบธรรมเนียมประเพณีวัฒนธรรม และยังรวมถึงการเสื่อมจริยธรรมของคนในสังคม ทำให้เกิดการแข่งขันทดลองผลิตผลงานโดยขาดจรรยาบรรณในการสร้างสรรค์ของบุคคลที่ไม่เข้าใจเรื่องราวทางวัฒนธรรม ซึ่งอาจนำมาสู่ปัญหาอื่นๆ ที่รุนแรงมากขึ้น ในขณะเดียวกันยังขัดกับหลัก “เศรษฐกิจพอเพียง” (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. ม.ป.ป. : 3) ที่เป็นนโยบายหลักของรัฐบาลที่ต้องการสร้างความสมดุลให้เกิดขึ้นกับคนในประเทศ

ดังนั้น เพื่อเป็นการป้องกันสิ่งต่างๆ ที่จะเกิดขึ้นจากปัญหาดังกล่าว จึงควรพิจารณาถึงที่มาของปัญหาเหล่านั้นจากหลายๆ ปัจจัย ซึ่งรวมถึงปัจจัยของการสร้างงานผลิตภัณฑ์เชิงวัฒนธรรมด้วย เนื่องจากการนำงานด้านวัฒนธรรมมาใช้ในการสร้างสรรค์ผลงานผลิตภัณฑ์ต่างๆ ซึ่งก่อนที่จะออกแบบหรือผลิตผลงานที่เป็นผลิตภัณฑ์เหล่านั้นควรพิจารณาถึงหน้าที่การใช้งาน โอกาส และสถานที่ในการใช้งาน นอกจากนี้ยังต้องพิจารณาในส่วนของการตลาดหรือเรื่องราวที่นำมาตกแต่งผลิตภัณฑ์นั้นๆ ด้วย เนื่องจากตลาดต่างๆ ในงานศิลป์ไทยมักจะมี ความหมายที่แฝงอยู่ด้วยเสมอ ซึ่งหากผู้ผลิตมีความเข้าใจไม่เพียงพอก็จะทำให้มีผลงานที่ขัดต่อระเบียบประเพณีวัฒนธรรมปรากฏให้เห็นอยู่เสมอ ทั้งในและต่างประเทศ

ข้อคิดนันทันทีในความรู้และจินตนาการในการออกแบบ-สร้างงานผลิตภัณฑ์เชิงวัฒนธรรมพุทธสัญลักษณ์

1. ผู้ออกแบบและสร้างงานไม่มีความรู้แนวปฏิบัติของสังคมไทย อาจเกิดแรงมุ่งในเชิงลบ ซึ่งปรากฏให้เห็นจากสื่อออนไลน์ทั้งในและต่างประเทศ
2. ผู้ออกแบบและผู้สร้างงานไม่มีความรู้ในคติความหมายของรูปพุทธสัญลักษณ์ จึงเกิดการนำมาใช้ผิดประเภท ผิดกาลเทศะ เป็นต้น
3. ภาพพระพุทธรูปหรือพุทธสัญลักษณ์ในสังคมชาวพุทธถือเป็นรูปเคารพที่นับถือและกราบไหว้บูชาเป็นประจำ เมื่อถูกนำมาสร้างสรรค์บนผลิตภัณฑ์ต่างๆ ในรูปแบบที่ไม่เหมาะสม ทำให้มีผลกระทบต่อจิตใจนำมาสู่การเกิดความขัดแย้งและเกิดปัญหาทางสังคมได้ง่าย (ภาพที่10)

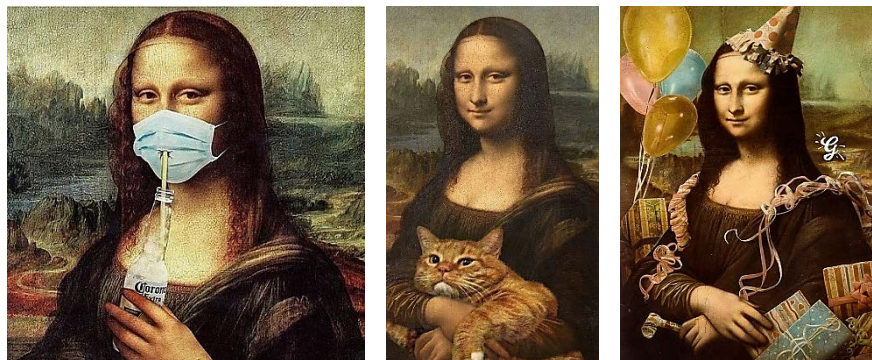

ภาพที่10 ภาพพระพุทธรูปที่ถูกสร้างสรรค์ปรับเปลี่ยนด้วยความคิดฟุ้ง
ผู้สร้างภาพได้วาดหรือพิมพ์ภาพตามจินตนาการให้สื่อถึงความแปลกใหม่ สนุกสนานด้วยการปรับเปลี่ยนสถานที่
ในการจัดวางภาพในบริบทที่ไม่เหมาะสมเนื่องจากพุทธสัญลักษณ์เป็นรูปเคารพที่นับถือและกราบไหว้บูชา
ของคนในสังคมไทย

ที่มา : อภิวัฒน์ สุคนธาภิรมย์ ณ พัทลุง, 2551 : Online

4. รู้ความหมายแต่ถูกครอบงำทางความคิด หรืออารมณ์จากกระแสของเหตุการณ์ต่าง ๆ ทั้งเหตุการณ์บ้านเมือง กระแสการพลวัตเปลี่ยนแปลงของสังคมวัฒนธรรมใหม่ ฯลฯ

5. เกิดจากความคิดฟุ้งในการสร้างสรรค์ตามจินตนาการของความนึกสนุก ชอบความแปลกใหม่ ชอบทดลองปรับเปลี่ยนสิ่งเดิมเพื่อสร้างจุดสนใจ ซึ่งลักษณะดังกล่าวเคยเกิดขึ้นจากการที่ศิลปินสร้างสรรค์ภาพโมนาลิซ่าด้วยการปรับเปลี่ยนท่าทางต่างๆ ตามความคิดฟุ้ง เพื่อสร้างอารมณ์สนุกสนาน เป็นต้น (ภาพที่ 11)

ภาพที่ 11 ภาพโมนาลิซ่าที่ถูกปรับเปลี่ยนด้วยความคิดฟุ้ง
ศิลปินได้หยิบยืมรูปแบบโมนาลิซ่าและสร้างจินตนาการภาพให้สื่อถึงความแปลกใหม่
สนุกสนานด้วยการปรับเปลี่ยนท่าทางต่างๆ

ในการสื่อสารสัญลักษณ์ภาพตามประเด็นต่างๆ เกิดเป็นผลลบในเชิงการสร้างงานทั้งสิ้น โดยแนวทางและข้อปฏิบัติของสังคมวัฒนธรรมไทยเป็นสิ่งที่มีความแน่นอนที่เน้นปฏิบัติมาโดยตลอด เมื่อมีบางสิ่งบางอย่างแตกต่างจากแบบอย่างและแบบแผนประเพณีที่เป็นความเชื่อและยึดถือปฏิบัติกันมา จึงอาจสร้างผลกระทบขึ้นทั้งในด้านจิตใจและการปฏิบัติเชิงพฤติกรรมต่างๆ ในสังคมวัฒนธรรมใหม่ที่เกิดขึ้นตามการเปลี่ยนแปลงของโลก และกลุ่มสังคมมีความแตกต่างกัน ดังนั้นการรับรู้และปฏิบัติจึงเกิดขึ้นได้ในบริบทที่แตกต่างกัน โดยหากนำมาปรับใช้ในการสร้างเพื่อพัฒนาเชิงคุณค่าทางจิตใจก็จะเกิดประโยชน์กับสังคมแต่ในขณะเดียวกันหากนำมาปรับใช้ในความนึกคิดที่สนุกสนานเพื่อสร้างความแปลกใหม่บนพื้นฐานของความไม่สอดคล้องกับหน้าที่ที่แท้จริงของสิ่งที่ผลิตขึ้นก็จะผิดจากแบบอย่างที่เคยปฏิบัติกันมาและสิ่งผลไปในทางลบในที่สุด ซึ่งอาจพิจารณาได้จากการสร้างภาพสัญลักษณ์เชิงพุทธศาสนาที่มีการนำภาพพระพุทธรูปมาใช้ในบริบทต่างๆ กับการสร้างภาพสัญลักษณ์จากผลงานศิลปะโมนาลิซ่า ที่มีความหมายและการใช้งานที่แตกต่างกัน (ภาพที่ 11) ซึ่งภาพโมนาลิซ่าแสดงความเหมาะสมและสถานการณ์ที่แตกต่างกับบริบทของภาพพระพุทธรูป โดยศิลปินมีความเข้าใจและเจตนาในการนำไปใช้ที่สร้างความสนุกสนานได้เนื่องจากเป็นภาพที่สร้างขึ้นตามจินตนาการของความคิดสร้างสรรค์ไม่ใช่สิ่งที่คนในสังคมเคารพบูชา ดังนั้นในการนำภาพเชิงสัญลักษณ์มาใช้ในการสร้างงานต่างๆ ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องจึงต้องมีการวิเคราะห์ถึงบริบทเรื่องราวทางวัฒนธรรมและการเชื่อมต่อกับผู้คนในสังคมให้เข้าใจก่อนเพื่อความถูกต้องและความเหมาะสมของรูปแบบ ซึ่งการถ่ายทอดภาพสัญลักษณ์ที่สื่อความหมายให้บุคคลที่เกี่ยวข้องในการสร้างสรรค์ผลิตภัณฑ์ทางวัฒนธรรม ให้สามารถรับรู้ได้จากภาพหรือสัญลักษณ์ก่อนนำมาสร้างเป็นผลงานผลิตภัณฑ์หรืองานสร้างสรรค์ได้อย่างถูกต้อง จึงมีบทบาทในทุกกระบวนการของการสร้างงาน ในขั้นตอนนี้ควรมีข้อมูลที่เป็นเอกสารเรื่องราวเกี่ยวกับขนบธรรมเนียมไทยประกอบตัวอย่างสัญลักษณ์ต่างๆ ร่วมกันเพื่อสร้างการรับรู้ในความหมายของ สัญลักษณ์ต่าง ๆ ที่เหมาะสมกับการนำมาประกอบการออกแบบและสร้างสรรค์ผลิตภัณฑ์ และขั้นตอนต่อไปจึงกำหนดรูปแบบของภาพสัญลักษณ์ด้วยการออกแบบรูปแบบจำนวนมากเพื่อค้นหาแบบที่ดีที่สุดก่อนที่จะนำมาเป็นแบบอย่างในการถ่ายทอดเรื่องราวบนผลิตภัณฑ์เพื่อให้ภาพแสดงอัตลักษณ์ของแต่ละพื้นที่ได้ชัดเจนและจะทำให้เข้าใจและรับรู้ได้ง่ายขึ้น หลังจากนั้นเมื่อจึงตรวจสอบการรับรู้แนวปฏิบัติตามสังคมไทยจากภาพสัญลักษณ์ดังกล่าว เพื่อสร้างความเข้าใจและนำไปสร้างสรรค์ผลงานอื่นๆ สู่สังคมต่อไปด้วยผลิตภัณฑ์ที่สื่อสัญลักษณ์ที่สามารถใช้ในชีวิตประจำวันได้อย่างเหมาะสม

สรุป

สัญลักษณ์ทางวัฒนธรรม โดยเฉพาะพุทธสัญลักษณ์เมื่อนำมาใช้ในการสร้างสรรค์หรือประกอบร่วมกับผลิตภัณฑ์ควรสร้างในบริบทที่ถูกต้องและเหมาะสมทั้งการสื่อความหมายและรูปแบบที่แสดงออกให้สังคมรับรู้ เพื่อสร้างความเข้าใจร่วมกันของคนในสังคม โดยพิจารณาเรื่องราวทางวัฒนธรรมกับเรื่องราวที่สามารถใช้ประกอบร่วมผลิตภัณฑ์ทั่วไป และมีความแตกต่างกันในการนำมาใช้ในสถานการณ์ที่ต่างกันด้วย ซึ่งหากสัญลักษณ์ทางวัฒนธรรมได้นำมาใช้ร่วมกับผลิตภัณฑ์ในบริบทที่เหมาะสมตามประเด็นที่กล่าวไว้ในเนื้อหาข้างต้นแล้วก็จะเกิดผลกระทบเชิงบวกต่อสังคม ดังนั้นจึงควรมีการวางแผนแนวทางการออกแบบและสร้างสรรค์งานด้วยการวิเคราะห์ถึงรูปแบบและผลกระทบที่เกิดจากการผลิตชิ้นงานที่เป็นองค์รวมให้ลึกซึ้ง โดยผู้ออกแบบและสร้างงานต้องมีการศึกษาข้อมูลเรื่องราวที่เกี่ยวข้องกับวัฒนธรรมแต่ละด้านเพื่อให้สามารถออกแบบผลงานให้เหมาะสมกับลักษณะแนวปฏิบัติของสังคมไทย โดยเฉพาะธุรกิจที่มีการนำความรู้ด้านวัฒนธรรมและภูมิปัญญาเข้ามาประยุกต์ใช้ในการสร้างงานควรมีการควบคุมและใส่ใจในกระบวนการออกแบบและผลิตอย่างเคร่งครัด ส่วนปัญหาที่เกิดจากการผลิต คือปัญหาที่เกี่ยวข้องกับการผลิตผลิตภัณฑ์แนวที่ขัดต่อแนวปฏิบัติในสังคมไทยโดย ซึ่งนักออกแบบและผู้สร้างงานที่เป็นผู้ทำการออกแบบผลิตภัณฑ์จำเป็นต้องศึกษาเรื่องราวที่จะใช้ประกอบร่วมในผลิตภัณฑ์ให้ชัดเจนก่อนเสมอ เพื่อจะได้ปฏิบัติตามการออกแบบและสร้างสรรค์เรื่องราวให้เหมาะสมกับสังคมวัฒนธรรมไทยสู่ผู้บริโภคในสังคมต่อไป ซึ่งแนวทางการสร้างงานผลิตภัณฑ์หรืองานสร้างสรรค์อื่นๆ ให้เหมาะสมกับข้อปฏิบัติและขนบธรรมเนียมไทย เริ่มจากการถ่ายทอดเรื่องราวขนบธรรมเนียมไทยเพื่อสื่อสารกับนักออกแบบหรือผู้สร้างงานให้เข้าใจ โดยต้องมีการคิดและพิจารณาถึงหน้าที่และบทบาทของสิ่งนั้นๆ และนำมาใช้ประโยชน์ให้เหมาะสมกับสภาพความเป็นอยู่ในปัจจุบัน ซึ่งต้องมีการวิเคราะห์เรื่องราววัฒนธรรมจากความหมายเรื่องราว โอกาสและสถานที่ของผลงานที่สร้างสำหรับทำหน้าที่สู่สังคม เพื่อสร้างสรรค์ร่วมกับผลิตภัณฑ์ตามประเภทของผลิตภัณฑ์ต่างๆ ด้วยหลักการใช้สอยที่แท้จริงในชีวิตประจำวันได้อย่างเหมาะสม ในขณะเดียวกันควรมุ่งเน้นที่การปรับความเชื่อ ความคิด ด้านแนวทางการสร้างงานผลิตภัณฑ์ควรถ่ายทอดข้อมูลที่เป็นเอกสารเพื่ออธิบายเรื่องราววัฒนธรรม และวิเคราะห์หน้าที่ของเรื่องราวภาพ โดยเฉพาะเรื่องราวที่มักเกิดปัญหาในการนำมาใช้ไม่เหมาะสม คือ เรื่องราวเกี่ยวกับศาสนา เนื่องจากศาสนาเป็นเรื่องที่มีพื้นฐานมาจากความเชื่อทางพุทธ และเป็นเรื่องเกี่ยวกับการยึดเหนี่ยวจิตใจของกลุ่มคนในสังคมจึงต้องสื่อออกในทางที่เหมาะสมที่สุด ซึ่งในบางครั้งมักพบการเขียนภาพดังกล่าวบนผลิตภัณฑ์ที่ไม่เหมาะสมกับหน้าที่ใช้สอย โดยเกิดจากการไม่ศึกษาข้อมูลเรื่องราวให้ละเอียดลึกซึ้งก่อนของผู้ผลิต ดังนั้นการถ่ายทอดเรื่องราวสัญลักษณ์ที่เกี่ยวข้องกับวัฒนธรรมที่เป็นข้อปฏิบัติในสังคมไทยจึงมีความสำคัญในการที่จะสร้างความเข้าใจกับกลุ่มนักออกแบบและผู้สร้างสรรค์ที่มีจินตนาการที่ยิ่งใหญ่เป็นนามธรรมสู่รูปธรรมที่เป็นชิ้นงานผลิตภัณฑ์ที่สามารถสัมผัสได้และเกิดแนวทางปฏิบัติที่ดีร่วมกันได้ต่อไป

บรรณานุกรม

- กระทรวงวัฒนธรรม. (2565). *ข้อควรระวังในการใช้สัญลักษณ์ทางพุทธศาสนา*. สืบค้นเมื่อ 29 เมษายน 2022, จาก <https://www.m-culture.go.th/chonburi/images/rule1.pdf>
- ข่าวชาวบ้าน. (2564). *รัฐพระธรรม ส่องของฝาก-ขนมแสนอร่อย รูปพระพุทธรูป หน้าวัดดังในญี่ปุ่น*. สืบค้นเมื่อ 29 เมษายน 2022, จาก <https://www.khaochaobaan.com/news/197665>
- ศีกฤทธิ์ ปราโมช, มรว. (2512). “การศึกษาเกี่ยวกับการสืบทอดและส่งเสริมสร้างวัฒนธรรม”. สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 9 พ.ศ.2545-2549. กรุงเทพมหานคร.
- ปานฉัตร์ อินทร์คง. (2551). *ปัญหาและอุปสรรคในการสร้างงานผลิตภัณฑ์แนวจิตกรรมไทย*. สำนักงานวิจัยแห่งชาติ. กรุงเทพมหานคร.

สมศักดิ์ ศรีสันติสุข. (2548). *การเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรม : แนวทางการศึกษา วิเคราะห์ และวางแผน*, ขอนแก่น : ภาควิชาสังคมศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
อภิวัฒน์ สุคนธาภิรมย์ ณ พัทลุง. Retrieved August 8, 2008, from <http://news.hunsa.com/detail.php?id=10848> > 8
Pinterest. (2565). *โมนาลิซ่า*. Retrieved April 29, 2022, from <https://www.pinterest.com/pin/155022412165373457/>
Tony Martin. (2565). *Rock garden landscaping*. Retrieved April 29, 2022, from <https://www.pinterest.com/pin/374009944067653550/>